

KS. HENRYK MISZTAŁ

ZASTOSOWANIE NORM KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO DO POSTĘPOWANIA W SPRAWACH KANONIZACYJNYCH

Kan. 1403 KPK z 1983 r.¹ postanowił, że „sprawy kanonizacji Sług Bożych rządzą się szczególną ustawą papieską”², podczas gdy Kodeks z 1917 r. poświęcił im aż 142 kanony (can. 1999–2141). Istotnie, w dniu promulgacji KPK 25 I 1983 r. została opublikowana konstytucja apostolska Jana Pawła II *Divinus perfectionis Magister*³, która na nowo normuje postępowanie w sprawach kanonizacyjnych, a w dniu 7 II 1983 r. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wydała *Normae servandae in inquisitionibus ab episcopis faciendis in causis sanctorum*⁴ i *Decretum Generale*⁵. Ponadto poza konstytucją *Pastor bonus* z 1988 r. już od 1983 r. funkcjonuje w Kongregacji *Regolamento* jako prawo wewnętrzne Kongregacji⁶. Akty te odnoszą się do wszystkich obrządków Kościoła katolickiego. Taka dyspozycja kan. 1403 § 1 oznacza wyjęcie spod przepisów nowego kodeksu „spraw kanonizacyjnych”. Ale tenże kan. 1403 w § 2 zawiera następującą normę: „W sprawach tych mają ponadto zastosowanie przepisy tego Kodeksu, ilekroć w tejże ustawie odsyła się do prawa powszechnego albo chodzi o normy, które z samej natury rzeczy dotyczą także tych spraw”. Należy jednak wyraźnie podkreślić, iż zarówno w KPK, jak i w prawie specjalnym dotyczącym spraw kanonizacyjnych nie chodzi o prawo materialne ale o procedurę prowadzenia tych spraw (prawo formalne).

Wyjęcie spod przepisów KPK spraw kanonizacyjnych (*causae canonizationis*) oraz dyspozycja § 2 kan. 1403 skłaniają do postawienia pytań o naturę postępowania kanonizacyjnego, czy jest to proces analogiczny do kanonicznego procesu zwyczajnego, czy też innych procesów specjalnych, o których traktuje księga VII KPK, a może innego rodzaju kanoniczne postępowanie, a jeżeli tak, to jaki ma charakter? Wreszcie rodzi się pytanie, czy zespół osób prowadzących postępowanie kanonizacyjne jest trybunałem w rozumieniu kanonicznego prawa procesowego czy swego rodzaju komisją powołaną do danej sprawy?

¹ AAS 75(1983), II, 1–317.

² Podobne odesłanie do ustawodawstwa specjalnego zawiera *Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich* w kan. 1057. Zob. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli II promulgatus*, AAS 82 (1990) 1045–1363.

³ AAS 75 (1983) 349–355.

⁴ AAS 75 (1983) 396–403.

⁵ AAS 75 (1983) 403–404.

⁶ Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych (nazwa przyjęta w języku polskim) została utworzona przez Pawła VI konstytucją apostolską *Sacra Rituum Congregatio* z 28 maja 1969 r. pod nazwą: *Sacra Congregatio pro Causis Sanctorum* (AAS 61 (1969) 237–305). Jan Paweł II konstytucją apostolską *Pastor bonus* z 28 czerwca 1988 r. nadał jej nazwę: *Congregatio de Causis Sanctorum* (AAS 80 (1988) 841–912).

Aby uzyskać przynajmniej częściowe odpowiedzi na te pytania, należy najpierw wyjaśnić, jakie przepisy tego Kodeksu mają zastosowanie w postępowaniu kanonizacyjnym. Kan. 1403 § 2 postanowił wyraźnie: „ilekroć w tejże ustawie odsyła się do prawa powszechnego albo chodzi o normy, które z samej natury rzeczy dotyczą także tych spraw”. Nowe normy prawa kanonizacyjnego dotychczas nie odsyłają wprost do prawa powszechnego. Pozostaje więc poddać analizie problem, które normy KPK „z samej natury rzeczy dotyczą także tych spraw”.

Przepisy KPK, które „z samej natury rzeczy” dotyczą także spraw kanonizacyjnych nie są wprost przytoczone w żadnym dokumencie Stolicy Apostolskiej odnośnie do postępowania kanonizacyjnego. Niemniej, ich znajomość zakłada się zarówno u członków trybunału, jak też i wszystkich zainteresowanych prowadzeniem sprawy. Wydaje się, iż pożytecznie będzie przyjąć metodę omawiania tych przepisów KPK, które z natury rzeczy odnoszą się do postępowania kanonizacyjnego według porządku księgi VII *De processibus* (kan. 1400–1752). W szczególności będzie tu chodziło o różne tytuły tej księgi.

I. NORMY DOTYCZĄCE TRYBUNAŁÓW (CZ. I, TYT. II)⁷

Z tego tytułu niewątpliwie odnoszą się ze swej natury do postępowania kanonizacyjnego przepisy kilku kanonów⁸. Chodzi tu o kan. 1418, który ustanawia normę dotyczącą obowiązku świadczenia sobie przez trybunały pomocy prawnej, a chodzi o tzw. proces rogatoryjny, mający zastosowanie także w postępowaniu kanonizacyjnym⁹. Trybunał proszący o pomoc zwraca się do innego trybunału, na którego terytorium znajduje się znaczna część środków dowodowych dotyczących Sługi Bożego. Instytucja trybunałów rogatoryjnych służy wygodzie świadków, którzy nie muszą odbywać długich podróży, i wynika z terytorialnej kompetencji poszczególnych trybunałów. Według kan. 1469 sędzia kompetentny może przesłuchiwać świadków i zbierać inne środki dowodowe także na obcym terytorium, ale za uprzednią zgodą właściwego ordynariusza miejscowego.

Nie ulega wątpliwości, iż w postępowaniu kanonizacyjnym ma zastosowanie kan. 1419, § 1 postanawiający, że sędzią pierwszej instancji jest biskup diecezjalny, który może wykonywać władzę sądową osobiście lub przez innych. Kanon ten jest paralelny do dawnego kan. 1999 KPK 1917, który dawał jurysdykcję do rozpoczęcia procesu zwyczajnego w sprawie beatyfikacyjnej ordynariuszowi miejsca. Norma kan. 1419 KPK 1983 stanowi ograniczenie w porównaniu z KPK 1917, gdyż daje kompetencję jedynie „biskupowi diecezjalnemu” i innym z nim zrównanym, co jest wyraźnie zapisane w Konstytucji *Divinus perfectionis Magister*. Natomiast zgodnie z kan. 368 zrównani z biskupem diecezjalnym są: prałaci i opaci terytorialni, wikariusze i prefekci apostołscy oraz administratorzy apostołscy ustanowieni na stałe. Zatem nie mogą rozpocząć procesu

⁷ W postępowaniu kanonizacyjnym z tego tytułu księgi VII będą miały zastosowanie kan. 1418–1422, 1428, 1430, 1433, 1435–1437.

⁸ Jeśli chodzi o tytuł I dotyczący właściwości sądu, to w przepisach szczególnych jest ona uregulowana odrębnie i dlatego nie będzie tu omawiana.

⁹ Zob.: n. 26, a: *Normae servandae in inquisitionibus ab episcopis faciendis in causis sanctorum* (dalej: *Normy*).

kanonizacyjnego, jak to było możliwe według KPK 1917, ani wikariusze generalni ani administratorzy czasowi podczas wakansu stolicy biskupiej.

Biskup zazwyczaj nie prowadzi sam procesu diecezjalnego, ale mianuje odpowiednio przygotowanego kapłana, którego procedura kanonizacyjna nazywa delegatem biskupim. Może to być wikariusz sądowy, jego zastępca lub inny przygotowany i obeznany w tym przedmiocie kapłan. Czyni to przy pomocy dekretu ogólnego powołującego trybunał diecezjalny do konkretnej sprawy kanonizacyjnej lub do wszystkich spraw prowadzonych w diecezji.

Powstaje pytanie, czy podczas wakansu stolicy biskupiej sędzia może kontynuować rozpoczęty proces lub go zakończyć. Według norm kan. 1420 i 1421 jurysdykcja sędziego nie ustaje podczas wakansu stolicy biskupiej, chociaż ten potrzebuje potwierdzenia przez nowego biskupa. Podobnie kan. 142 § 1 postanawia, że władza delegowana nie wygasa „w razie wygaśnięcia władzy delegującego”. Można zatem wnioskować, że także w sprawach kanonizacyjnych delegat biskupa może kontynuować swoje czynności procesowe w wypadku nawet wakansu stolicy biskupiej. Podobnie, jak twierdzą niektórzy, może zakończyć proces, gdyż normy tylko przy rozpoczęciu wymagają kompetencji „biskupa diecezjalnego”. Nie bardzo jednak można się zgodzić z takim twierdzeniem¹⁰.

Biskup diecezjalny rozpoczyna postępowanie kanonizacyjne, a jego obecność jest przewidziana przez Normy na sesji I wstępnej, i logika postępowania kanonizacyjnego oraz formularze używane w dotychczasowej jurysprudencji domagają się obecności samego biskupa. To on m.in. kieruje list do Kongregacji, w którym poświadcza wiarygodność osób stanowiących trybunał oraz zachowanie przepisów prawa¹¹. Na zasadzie analogii z urzędem wikariusza sądowego, którego władza nie wygasa z chwilą wakansu stolicy biskupiej¹², z pewnością nie wygasa też władza *sui generis* wikariusza biskupiego, który w wypadku spraw kanonizacyjnych nazywa się delegatem biskupim. Sprawa kanonizacyjna jednak nie kończy się w diecezji, ale wymaga poparcia w postępowaniu na terenie Kongregacji, i wypada, jak się wydaje, poczekać na decyzję nowego biskupa diecezjalnego.

Do postępowania kanonizacyjnego należy też stosować w całej rozciągłości kan. 1421 dotyczący sędziów diecezjalnych z zastrzeżeniem, że w odniesieniu delegata biskupiego jako sędziego nie wystarcza wymóg § 3 tegoż kanonu, aby sędziowie byli „doktorami albo przynajmniej licencjatami prawa kanonicznego”. Delegat biskupi nie musi mieć tych właśnie wymogów stopni naukowych, ale wymaga się, aby „był kapłanem biegłym szczególnie w teologii, prawie kanonicznym, a także historii, gdyby prowadził sprawy historyczne (*causae antiquae*)”¹³. Podobnie kan. 1422 i 1423 dotyczące wikariusza sądowego, audytora, mogą mieć zastosowanie w postępowaniu kanonizacyjnym.

Natomiast w odniesieniu do rzecznika sprawiedliwości kan. 1430–1436 winny być uzupełnione o pewną specyfikę postępowania kanonizacyjnego. W KPK 1917 (can. 2110–2112) występowali: w Kongregacji promotor generalny wiary (*promotor generalis fidei*), i zastępował go subpromotor wiary (*vicepromotor ge-*

¹⁰ Taką opinie podtrzymuje R. Rodrigo (*Manuale per istruire i processi di canonizzazione*, Roma 1991, 290).

¹¹ Zob. Formularze: *Sessio postrema*.

¹² Kan. 1420 § 5.

¹³ Normy, n. 6.

neralis fidei), który był mianowany przez promotora generalnego. W diecezji występował promotor wiary (*promotor fidei*) mianowany przez ordynariusza miejsca i mianowany przez promotora zastępcę (*vicepromotor fidei*). W nowym prawie promotor wiary występuje jedynie w Kongregacji¹⁴ zwany w Regulaminie Kongregacji prałatem teologiem (*Prelato Teologo*), który już nie ma zadania wyszukiwania trudności i ujawnianie ich na kongresie szczególnym, ale studiowanie opracowywanych pod kierunkiem relatorów „Pozycji” i wyrażanie o nich opinii, przewodniczenie w dyskusji biegłych teologów, sporządzanie z nich relacji i wreszcie uczestniczenie w Kongresie kardynałów i biskupów w roli eksperta, ale bez prawa głosu¹⁵. W diecezji natomiast występuje promotor sprawiedliwości, który układa pytania do procesu, uczestniczy we wszystkich sesjach trybunału i jest zobowiązany do „zabezpieczenia dobra publicznego”.

W postępowaniu kanonizacyjnym ma też zastosowanie kan. 1437 dotyczący udziału notariusza w procesie kanonicznym. Akta nie podpisane przez notariusza są nieważne, chociaż wprost nie mówi się o tym w *Normach*¹⁶. Według KPK 1917 notariuszami nie mogli być zakonnicy (can. 2014). W nowym KPK już nie ma takiego zastrzeżenia. Mogą tę funkcję sprawować także świeccy, byleby cieszyli się dobrą opinią (kan. 483). Obowiązki notariuszy zostały określone w kan. 484 KPK 1983.

Reasumując normy KPK w odniesieniu do trybunałów sądowych i przepisy postępowania kanonizacyjnego nasuwa się jasny wniosek, iż zespół osób prowadzących postępowanie kanonizacyjne tworzy trybunał w rozumieniu norm dotyczących zwyczajnego procesu kanonicznego.

II. ZASADY DZIAŁANIA TRYBUNAŁÓW (CZ. I, TYT. III, ROZDZ. 1 KPK)

Obowiązujący kodeks podaje tu zasady ostrożności w odniesieniu do osób biorących udział w procesie kanonicznym i wyklucza ich udział w tym samym procesie ale w innej roli¹⁷. W postępowaniu kanonizacyjnym zasady ostrożności z kan. 1448 stosuje się w odniesieniu do delegata biskupiego, promotora sprawiedliwości. Dlatego nie powinno się powoływać na te stanowiska ani krewnych, ani powiązanych bliskimi więzami przyjaźni czy zażyłości czy też wielkich przeciwników Sługi Bożego. Można się obawiać w tych wypadkach braku obiektywnego podejścia do całej sprawy kanonizacyjnej. Podobne zasady należałoby zastosować w odniesieniu do zakonników tego samego zakonu co Sługa Boży. Ten przepis nie odnosi się to do notariuszy, którzy mogą się wywodzić nie tylko z zakonów w ogóle (dawniej był taki przepis zabraniający zakonnikowi pełnienia funkcji notariusza w postępowaniu kanonizacyjnym), ale także z tego samego instytutu zakonnego co Sługa Boży.

W postępowaniu kanonizacyjnym mają też zastosowanie zasady kan. 1449 i 1451 dotyczące wyłączenia pewnych osób z postępowania. Wniosek o wyłą-

¹⁴ Konstytucja apostolska Jana Pawła II, *Divinus perfectionis Magister* (dalej: *Konstytucja*, III, 13, 4°).

¹⁵ Regulamin, art. 7.

¹⁶ Zob. *Normy*, n. 16, a.

¹⁷ Zob. kan. 1447, 1448.

czenie sędziego lub promotora sprawiedliwości przysługuje postulatorowi jako pełnomocnikowi strony powodowej. Ze względu na charakter postępowania kanonizacyjnego R. Rodrigo¹⁸ radzi nie stosować sądowego wyłączenia, ale zwrócić się do biskupa diecezjalnego o zwykle administracyjne wyłączenie dekretem po uprzednim porozumieniu się z zainteresowanymi osobami. Nie wydaje się słuszne stosowanie takiego zabiegu administracyjnego w postępowaniu kanonizacyjnym, skoro całe postępowanie posiada charakter sądowy i brak powodów nie stosowania w tym wypadku jednoznacznych przepisów procedury kanonicznej.

W odniesieniu do kan. 1452 zauważyć należy, że sprawy kanonizacyjne należą do dobra publicznego, co obliguje sędziego do czuwania nad kompletnością środków dowodowych. Nie może się on zadowolić tym, co mu dostarczy postulator sprawy. Stąd też bardzo aktualny przepis *Norm*, który domaga się, aby sędzia powołał dwóch świadków z urzędu (*ex officio*)¹⁹.

Nie ulega wątpliwości, że przepis kan. 1453 o trosce najszybszego załatwienia spraw sądowych odnosi się także do postępowania kanonizacyjnego, ale termin jednoroczny w I instancji i sześciomiesięczny w Kongregacji nie da się zastosować dosłownie. Natomiast kan. 1454 w odniesieniu do przysięgi jest stosowany odpowiednio w postępowaniu kanonizacyjnym. Przysięga w tym postępowaniu ma w dalszym ciągu duże znaczenie dowodowe. Dawny KPK wymagał podwójnej przysięgi: o dokładnym wykonaniu zadania i o zachowaniu tajemnicy (can. 2037). Natomiast *Normy* i kan. 1454 KPK 1983 mówią jedynie o przysiędze na temat wiernego wykonania zadania. Składają ją wszyscy uczestnicy postępowania kanonizacyjnego przy objęciu urzędu, a świadkowie – przed i po złożeniu zeznań. KPK w procesie karnym nakazuje zawsze zachowanie tajemnicy, a w procesie spornym wtedy, gdyby z ujawnienia jakiegoś aktu procesowego wynikała szkoda dla stron. Zachowanie tajemnicy w postępowaniu kanonizacyjnym jest bardzo pożądane, a nawet konieczne, i ma być potwierdzane przysięgą przez wszystkich członków trybunału i ich współpracowników. Kodeks w § 3 powołanego kanonu mówi o obowiązku zachowania tajemnicy i potwierdzenia jej przysięgą w wypadku, gdy „z rozpowszechnienia akt lub dowodów zagrożona byłaby sława innych lub mogłaby powstać przyczyna nieporozumień lub zgorszenie, względnie inna tego rodzaju niedogodność”. Uwzględniając specyfikę postępowania kanonizacyjnego, w praktyce często korzysta się z tego specyficznego środka dowodowego, jakim jest przysięga także dla zabezpieczenia tajemnicy.

Kodeks w kan. 1456 przestrzega też sędziego i innych pracowników trybunału przed czerpaniem jakichkolwiek korzyści w związku z toczącym się procesem. KPK 1917 nakazywał potwierdzenie przysięgą zobowiązanie do odrzucenia wszelkich podarunków z racji prowadzenia sprawy kanonizacyjnej (can. 2037). Obecnie nie wymaga się przysięgi, ale branie jakichkolwiek podarunków z racji procesu jest zakazane, a przepis ten *a fortiori* obowiązuje w postępowaniu kanonizacyjnym.

Nie ulega też wątpliwości, że sędzia, jakim jest delegat biskupa, jak i inni członkowie trybunału, także w postępowaniu kanonizacyjnym – zgodnie z kan. 1457- mogą być ukarani aż do pozbawienia urzędu włącznie, jeżeli w jakikol-

¹⁸ *Manuale...*, 296.

¹⁹ *Normy*, n. 21, b.

wiek sposób sprzeniewierzają się zasadom działania trybunałów określonym w rozdziale I, tytułu III, cz. VII KPK.

Kan. 1468 i 1469 traktujące o miejscu prowadzenia procesu sądowego i możliwości prowadzenia procesu rogatoryjnego dotyczą także postępowania kanonizacyjnego, gdzie stosownie do kan. 1418 prosi się biskupa innej diecezji o przeprowadzenie procesu rogatoryjnego lub gdy świadkowie mieszkają w dalekiej odległości od siedziby trybunału, można dokonać przesłuchań poza własną diecezją, ale zawsze za zgodą biskupa danej diecezji, gdzie świadek zamieszkuje²⁰.

Reasumując wywody w odniesieniu do dyscypliny stosowanej w trybunałach kościelnych należy stwierdzić, że także w tym przedmiocie normy kodeksowe należy aplikować do postępowania kanonizacyjnego.

III. OSOBY BIORĄCE UDZIAŁ W POSTĘPOWANIU (CZ. I, TYT. III, ROZDZ. V KPK)

Kan. 1470 zakazuje udziału w procesie osobom, które sędzia nie uzna za konieczne oraz nadaje mu możliwość ukarania wszystkich poważnie uchybiającym porządkowi i posłuszeństwu, które się należą trybunałowi. W odniesieniu do udziału stron, wydaje się więc, że w przesłuchaniach świadków mógłby brać udział postulator sprawy jako pełnomocnik powoda, choć praktyka Kongregacji jest temu przeciwna. W specjalnym *Notificatio* z dnia 12 XI 1999 r. Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych wyjaśniła, iż zgodnie z dyspozycją *Norm* 6, a i 16, a–b „do ważności sesji postulator i wicepostulator nie powinni być obecni na sesji podczas przesłuchania świadków w dochodzeniu diecezjalnym”²¹. Tym wyjaśnieniem Kongregacja podkreśliła jeszcze bardziej procesowy charakter postępowania, które ma jednak swoją specyfikę z uwagi na ważność przedmiotu dochodzenia.

IV. AKTA SPRAWY I PROCESU

Podobnie jak w kan. 1472 § 1 KPK 1983, w postępowaniu kanonizacyjnym mamy do czynienia z aktami sprawy (*acta causae*) i aktami procesowymi (*acta processus*). Jeżeli postępowanie prowadzi się dla przykładu w języku polskim, akta sprawy (zeznania, dokumenty) są sporządzane w języku nie przyjmowanym w Kongregacji. Należy więc je tłumaczyć na jeden z pięciu języków, którymi Kongregacja się posługuje. W odniesieniu do akt sądowych R. Rodrigo roztropnie radzi, zresztą zgodnie z kan. 1471, aby w wypadku potrzeby przesłuchania świadka w obcym języku i posłużenia się tłumaczem, mianować osobnego notariusza „ad casum” w celu przepisania akt w języku obcym dla trybunału. Podobnie należy uczynić przy przesłuchaniu głuchoniemego²². Warto więc akta procesu (formularze) prowadzić w języku łacińskim lub włoskim. Wszystkie akta oryginalne winny mieć na każdej stronie pieczęć i podpis notariusza trybunału, zaś transumpt (odpis z akt oryginalnych) oraz wszystkie dokumenty przekazy-

²⁰ *Normy*, n. 26, a.

²¹ Congregatio de Causis Sanctorum, prot. n. var. 3989/94, 12 novembre 1999 a. (in folio).

²² *Manuale...*, 300.

wane w kserokopiach winny być zaopatrzone w pieczętkę *concordat cum originali* lub *pro vera copia*, z pieczęcią i podpisem notariusza.

Także w odniesieniu do podpisania akt sądowych w postępowaniu kanonizacyjnym należy się stosować do norm przewidzianych w kan. 1473. Może się zdarzyć, że świadek nie potrafi się podpisać z racji analfabetyzmu lub z racji choroby czy wieku – wystarczy wtedy, jeżeli postawi krzyżyk, a notariusz poświadczy autentyczność jego „podpisu”. Podobnie w wypadku odmowy podpisania akt, czyni to notariusz, podając jednocześnie, jeżeli jest mu znana, przyczynę tej odmowy.

Kan. 1474 mówi o apelacji i tłumaczeniach akt. Mimo że w procesie kanonizacyjnym nie ma apelacji, to jednak akta wysyła się do Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych dla dalszego prowadzenia sprawy. Dla przykładu w naszych polskich sprawach oprócz transumptu (kopii) akt oryginalnych w języku polskim należy posłać dwa autentykowane odpisy tłumaczeń na jeden z języków: włoski, hiszpański, łaciński, angielski lub francuski. W odniesieniu do kan. 1475 warto przypomnieć, aby przed zwrotem dokumentu oryginalnego właścicielowi zachować dla celów procesowych autentykowane kopie.

V. STRONY W SPRAWIE (CZ. I, TYT. IV, ROZDZ. II KPK)

W odniesieniu do stron procesowych trudno jest dosłownie stosować przepisy KPK do postępowania kanonizacyjnego, gdyż „pozwany” to osoba zmarła w opinii świętości, której święte życie lub męczeńska śmierć jest przedmiotem dowodzenia. Nie może się osobiście stawić w sądzie, ale może mieć swego ustawowego przedstawiciela, którym jest promotor sprawiedliwości, a powód działa przez swego pełnomocnika, którym jest postulator sprawy. Dlatego przepisy rozdziału II tytułu IV o pełnomocnikach procesowych i adwokatach mają zastosowanie w procedurze kanonizacyjnej ale z uwzględnieniem specyfiki tego postępowania.

W związku z kan. 1481 rodzi się pytanie, czy powód może być postulatorem. Wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby w tym wypadku, gdy osoba fizyczna jest powodem, mogła też, po zatwierdzeniu przez biskupa, lub na szczeblu rzymskim przez Kongregację, pełnić funkcję postulatora²³. Natomiast w związku z kan. 1481 o pełnomocnictwie należy dodać, iż w postępowaniu kanonizacyjnym pełnomocnictwo wystawione przez powoda dla postulatora winno być okazane biskupowi do aprobaty. Aprobatę biskupa postulator winien otrzymać, zanim podejmie się jakichkolwiek czynności w sprawie. Niektórzy utrzymują, iż prośba o aprobatę postulatora może być złożona łącznie z *supplex libellus* (oficjalna prośba o rozpoczęcie sprawy kanonizacyjnej)²⁴. W praktyce jednak trudno sobie wyobrazić, aby postulator pisał prośbę o wszczęcie sprawy (*supplex libellus*) bez uprzedniej rozmowy z biskupem i aprobaty jego pełnomocnictwa. Odpis pełnomocnictwa włącza się do akt postępowania kanonizacyjnego. Postulator w sprawie kanonizacyjnej, jako pełnomocnik powoda, zgodnie z kan. 1485 nie może się ważnie zrzec prowadzenia sprawy bez specjalnego zlecenia nawet, gdyby był przekonany, że sprawa po ludzku sądząc, nie ma szans na pozytywne

²³ W dawnym kodeksie taki przepis był wyraźnie zawarty w can. 2004.

²⁴ Tak radzi R. Rodrigo (*Manuale...*, 303).

zakończenie. Musiałby mieć więc specjalne nowe pełnomocnictwo do zrzeczenia się sprawy. Podobnie w całej rozciągłości w postępowaniu kanonizacyjnym należy stosować kan. 1486 § 1 o odwołaniu pełnomocnika. Zaś jeśli chodzi o kompetencję wniesienia apelacji od ostatecznego wyroku, o której mów kan. 1486 § 2, postępowanie kanonizacyjne odmiennie reguluje tę materię, gdyż od ostatecznego wyroku jakim jest kanonizacja, nie przysługuje apelacja.

VI. KANONICZNY PROCES SPORNY ZWYCZAJNY (CZ. II, SEKCJA I KPK)

Na początku rozważań nad tą częścią przepisów KPK 1983 powraca pytanie o charakter postępowania kanonizacyjnego. Czy mamy do czynienia z procesem spornym zwyczajnym w rozumieniu kodeksu, czy też może nie chodzi o proces ale o postępowanie niesporne lub administracyjne specjalnego charakteru. Lektura kanonów KPK dotyczących procesu spornego zwyczajnego i porównanie ich z przepisami dotyczącymi postępowania kanonizacyjnego może pozwoli odpowiedzieć na wysuwana przez praktyków wątpliwość.

Niewątpliwie kan. 1504 dotyczący skargi powodowej odnosi się także w całej rozciągłości do postępowania kanonizacyjnego. Prawie wszystkie elementy formalne skargi powodowej z kan. 1504 należy stosować także w postępowaniu kanonizacyjnym z wyjątkiem § 4. *Supplex libellus*, czyli prośba powodowa („skarga”) przedstawiona przez postulatora nosi cechy skargi powodowej, ale odnoszą się do niej specyficzne przepisy prawa kanonizacyjnego. Nie jest to skarga w rozumieniu prawa karnego, ale prośba o rozstrzygnięcie sprawy, czy dany Sługa Boży praktykował cnoty w stopniu heroicznym lub poniósł śmierć męczeńską, w związku z tym będzie beatyfikowany lub kanonizowany. Razem z prośbą postulator przedstawia następujące dokumenty: życiorys Sługi Bożego, 2. dołącza pisma drukowane Sługi Bożego w autentycznym odpisie, 3. wreszcie podaje listę świadków w odniesieniu do cnót lub męczeństwa, opinii świętości lub cudów²⁵.

Niewątpliwie w postępowaniu kanonizacyjnym ma zastosowanie kan. 1509 dotyczący cytacji, kan. 1510 o skuteczności wezwania mimo odmowy jego przyjęcia, jak również kan. 1524 dotyczący możliwości zrzeczenia się przez powoda (nie przez jego pełnomocnika) instancji, wszystkich lub niektórych aktów procesowych.

VII. DOWODY W OGÓLNOŚCI (CZ. II, SEKCJA I, TYT. IV KPK)

Chyba najwięcej analogii między procesem kanonicznym zwyczajnym a postępowaniem kanonizacyjnym zachodzi w przedmiocie środków dowodowych, nazwanych przez kodeks „dowodami”. Kan. 1526, 1528 i 1529 są analogicznie stosowane w postępowaniu kanonizacyjnym. Wprawdzie dostarczenie środków dowodowych należy do postulatora, ale chodzi przecież w tych sprawach o dobro publiczne. Sędzia więc winien przynaglać postulatora do ewentualnego uzupełnienia dowodów. W wypadku odmowy zeznań świadka w postępowaniu kanonizacyjnym należy stosować normę kan. 1528, tj. usiłować go przesłuchać

²⁵ Por. *Normy*, n.8.

przez osobę trzecią wyznaczoną przez sędziego (pozasądowo), a także można się posłużyć każdym innym godziwym sposobem dla wydobycia wiedzy, np. przez telefon ale zawsze w obecności notariusza. W aktach sprawy winno się zostawić wzmiankę o odmowie zeznań i sposobie wydobycia od niego odpowiedniej wiedzy.

VIII. OŚWIADCZENIA STRON (CZ. II, SEKCJA I, TYT. IV, ROZDZ. I KPK)

Jeśli chodzi o pierwszy środek dowodowy, jakim jest oświadczenie stron, to w postępowaniu kanonizacyjnym w zasadzie nie jest stosowany. Kan. 1530 i 1531 mogą być rozważane w postępowaniu kanonizacyjnym tylko analogicznie z uwagi na brak strony pozwanej. Natomiast kan. 1532 zobowiązujący sędziego do nakazania stronom złożenie przysięgi w sprawach dobra publicznego dotyczy postulatora sprawy jako pełnomocnika powoda. To on przed przyjęciem urzędu, podobnie jak i inni członkowie postępowania kanonizacyjnego²⁶ składa przysięgę. Przysięga ta jednak przewidziana w *Postulatorum vademecum* dla postulatora ale różni się od tej, którą składają wszystkie inne osoby biorące udział w postępowaniu. Jest podobna do dawnej przysięgi *de calumnia vitanda* a mianowicie, postulator przysięgał, że będzie postępował uczciwie, nie będzie wpływał na świadków, nie będzie celowo przewlekał sprawy i wyrzeka się wszelkiego podstępu i nieuczciwości.

Jeśli zaś chodzi o normę kan. 1533 dotyczącego przedstawienia sędziemu „zagadnienia, co do którego strona ma być przesłuchana” to prawo kanonizacyjne zna tę instytucję pod nazwą „artykuły postulatorskie”. W dawnym prawie od wielu wieków stosowana była praktyka przedstawiania przez postulatora „artykułów”, czyli zbioru twierdzeń na temat Sługi Bożego, w oparciu o które promotor wiary układał pytania. Niekiedy wprost pytano świadków w oparciu o same artykuły, a następnie w oparciu o pytania promotorskie²⁷. Obecnie nie ma takiego obowiązku przedstawiania „artykułów”, ale jest wskazane, aby postulator zasugerował promotorowi lub sędziemu, co spodziewa się od danego świadka się dowiedzieć²⁸.

IX. DOKUMENTY (CZ. II, SEKCJA I, TYT. IV, ROZDZ. II KPK)

Dokument jako środek dowodowy występuje we wszystkich procesach kanonicznych i we wszystkich sprawach kanonizacyjnych. W sprawach dawnych (*causae antiquae*) jest podstawowym środkiem dowodowym a w nowych – środkiem równorzędnym z zeznaniami świadków. W odniesieniu do dowodu z dokumentów KPK 1983 postanawia w kan. 1539, że „w każdego rodzaju procesie dopuszcza się dowód z dokumentów, zarówno publicznych, jak i prywatnych”.

²⁶ Zob. *Normy*, n. 6.c.

²⁷ Zob. can. 2007, n. 3 KPK 1917.

²⁸ Zob. H. Miształ, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II*, Lublin – Sandomierz 1997, 435. W żadnym jednak wypadku nie wolno świadkowi przedstawić pytań promotorskich przed złożeniem przez niego zeznań. Zob. *Nota* Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z dnia 12 listopada 1999 r. Prot. n. var. 4959/99.

Dowód z dokumentów został w nowym kodeksie umieszczony na pierwszym miejscu przed zeznaniami świadków, czyli została mu przyznana pełna wartość dowodowa po tylu wiekach braku pełnego zaufania do tego środka dowodowego w postępowaniu kanonizacyjnym. W sprawach jednak nowych, jak już wspomniano, choć dowód ze świadków jest stawiany na pierwszym miejscu, to jednak bez zebrania odpowiednich dokumentów także w tego typu sprawach dowodu nie można uznać za pełny. Kodeks rozróżnia dokumenty *publiczne* (kan. 1540) i *prywatne* (kan. 1542), *oryginały i autentykowane kopie* (kan. 1544), *prawdziwe i sfalszowane; nienaruszalnej wartości i zniekształcone, dotknięte wadą* (kan. 1543).

Jeśli chodzi o naturę i wartość dowodową dokumentów, KPK 1983 podaje zasady obowiązujące w każdym procesie, a więc także w postępowaniu kanonizacyjnym. Kan. 1540 w § 1 definiuje dokumenty publiczne, w § 2 publiczne dokumenty świeckie, a w § 3 dokumenty prywatne. Zaś kan. 1541 przyznaje moc dokumentom publicznym „we wszystkim, co się w nich stwierdza wprost i zasadniczo”. Według kan. 1542 dokument prywatny „ma taką moc dowodową przeciwko autorowi lub temu, kto go podpisał, i posiadającym od nich sprawę, jak przyznanie pozasądowe; przeciwko obcym ma taką moc, jak oświadczenia stron, nie będące przyznaniem się, według przepisu kan. 1536 § 2”.

Ocena wartości dokumentów dotkniętych wadami według kan. 1543 należy do sędziego. Ten podział przyjęty przez KPK ma wielką wartość ze względu na odpowiednią moc dowodową w zależności od tego, czy to są dokumenty publiczne, czy prywatne, przyjęte lub nie przyjęte przez wystawcę, wiarygodne (*genuinum*) albo też chodzi o oryginały czy autentykowane kopie. Nie posiadają mocy dowodowej w sądzie według kan. 1544 dokumenty, „jeżeli nie są oryginalne lub przedłożone w uwierzytelnionym odpisie i złożone w kancelarii trybunału”. Przepis kan. 1546 odnośnie do szkody lub zdrady tajemnicy przez przedłożenie dokumentów ma w postępowaniu kanonizacyjnym specyficzne zastosowanie. Chodzi tu na przykład o dokumenty wystawione przez lekarzy czy adwokatów. Są oni związani tajemnicą zawodową. Przed przedłożeniem takich dokumentów w trybunale, jak radzą niektórzy kanoniści, należałoby prosić zainteresowane osoby, których dokument dotyczy, aby zwolnili adwokata czy też lekarza z zachowania tajemnicy służbowej²⁹.

X. ZEZNANIA ŚWIADKÓW (CZ. II, SEKCJA I, TYT. IV, ROZDZ. III KPK)

Wszystkie sprawy kanonizacyjne są prowadzone na podstawie dowodu ze świadków. W sprawach nowych służy on jako podstawowy środek do udowodnienia cnót lub męczeństwa. W sprawach dawnych służy do dowodzenia aktualnej opinii świętości, a w sprawach kultu do udowodnienia aktualnego kultu publicznego. W odniesieniu do dowodu ze świadków kodeks w kan. 1547 dopuszcza go we wszystkich sprawach. Zaś według kan. 1548 § 1 świadkowie, pytani przez sędziego zgodnie z przepisami prawa, obowiązani są wyjawić prawdę. Jednak według kan. 1548 § 2, 1° i 2° z obowiązku udzielania odpowiedzi są wy-

²⁹ R. Rodrigo radzi, aby dla przykładu w wypadku uzdrowienia osoba uzdrowiona na piśmie zwolniła wszystkich lekarzy z zachowania tajemnicy urzędowej. Zob. *Manuale...*, 311.

jęci: 1. „duchowni, w odniesieniu do tego, co im przekazano z racji sprawowania świętej posługi; urzędnicy państwowi, lekarze, położne, adwokaci, notariusze i inni zobowiązani do zachowania tajemnicy urzędowej także z racji udzielania porady, w zakresie spraw objętych tą tajemnicą; 2. ci, którzy ze swojego zeznania obawiają się dla siebie lub współmałżonka albo dla bliskich krewnych lub powinowatych zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła”.

Osoby wymienione w kan. 1548 § 2, 2°, występując w postępowaniu kanonizacyjnym, raczej nie będą miały nieprzyjemności z powodu złożenia zeznań. Jedynie w niektórych wypadkach mogłyby się czuć dotknięte osoby trzecie z zeznań np. duchownych (oczywiście może chodzić tylko o ogólnie rozumianą tajemnicę zawodową a nie o tajemnicę spowiedzi), publicznych urzędników, lekarzy, pielęgniarek, adwokatów, notariuszy i innych osób zobowiązanych do zachowania tajemnicy zawodowej. Dlatego lepiej poprosić zainteresowane osoby trzecie o zwolnienie z tajemnicy zawodowej tych wszystkich, którzy zobowiązani są do zachowania tajemnicy zawodowej. Jednak w postępowaniu kanonizacyjnym *Normy* zabraniają powoływać na świadków osoby, które posiadają wiedzę odnośnie do tego, o czym się dowiedzieli w spowiedzi, duchownych dyrektorów w tym, co należy do ich urzędu i postulatorów w czasie trwania urzędu³⁰.

Istotnie KPK w kan. 1549 podaje normę ogólną, że „wszyscy mogą być świadkami, chyba że prawo wyraźnie ich wyklucza, bądź zupełnie, bądź częściowo”. Jedni z nich bowiem mogą być niezdolni do składania zeznań, inni zaś niezdolni. Jeśli chodzi o niezdolnych, to kan. 1550 § 1 za takich uważa „małoletnich poniżej czternastego roku życia i upośledzonych umysłowo”. Mogą oni być jednak przesłuchani „na mocy dekretu sędziego, w którym uzasadni się taką potrzebę”. Właśnie w postępowaniu kanonizacyjnym sędzia często dopuszcza do zeznań świadków, którzy nie ukończyli 14. roku życia³¹. Małoletni w sprawach świętości dla przykładu katechety, siostry zakonnej, nauczyciela czy jakiejś osoby świeckiej są dobrymi obserwatorami. Często patrzą na nich bardzo krytycznie i nie wydaje się, aby ich zdania nie brać pod uwagę. Ocena tych zeznań i tak przecież należy do sędziego w każdym procesie. Natomiast w postępowaniu kanonizacyjnym przedstawione materiały dowodowe podlegają wielokrotnej weryfikacji na szczeblu diecezjalnym i w Kongregacji oraz przez różne gremia osób³².

Kodeks nie dopuszcza do zeznań świadków niezdolnych do świadczenia. Za niezdolnych kan. 1550 § 2 uznaje: 1. strony w sprawie lub ich pełnomocników, sędziego i jego asystentów, adwokata oraz innych, którzy pomagają lub pomagali stronom w tej sprawie; 2. kapłanów w odniesieniu do wszystkiego, co poznali ze spowiedzi, chociażby penitent prosił o ujawnienie tego; 3. ponadto nie można przyjmować w sądzie tego, co zostało usłyszane z okazji spowiedzi. Jasną jest więc rzeczą, że świadkowie uznani za niezdolnych w procesie kanonicznym zwyczajnym, tym bardziej nie mogą być przesłuchiwać w postępowaniu kanonizacyjnym.

Kodeks podaje także normy w odniesieniu do powoływania i wykluczania świadków w procesie spornym zwyczajnym. Wydaje się, że te przepisy Kodeksu należy stosować także w postępowaniu kanonizacyjnym. Oto kan. 1551 daje

³⁰ *Normy*, n. 20.

³¹ Taką opinię wyraża R. Rodrigo (*Manuale...*, 312–313).

³² Zob. H. M i s z t a ł, *Prawo kanonizacyjne...*, 440.

stronie (postulatorowi z zachowaniem kan. 1485) prawo zrzeczenia się przesłuchania powołanego przez niego świadka, ale strona przeciwna (promotor sprawiedliwości reprezentujący interes publiczny) może się domagać, aby mimo odwołania (dokonanego przez postulatora) świadek został przesłuchany. Podobnie kan. 1552 § 1 nakłada na stronę wprowadzającą świadków obowiązek podania trybunałowi ich nazwisk i stałego miejsca zamieszkania. Istotnie w czasie postępowania kanonizacyjnego postulator zgłasza listę świadków tzw. postulatorskich i prosi biskupa lub jego delegata o ich przesłuchanie. Na liście świadków winny być umieszczone dane personalne świadka oraz ogólnie zaznaczony zakres jego wiedzy na temat Sługi Bożego w przedmiocie prowadzonego postępowania kanonizacyjnego.

Dla przykładu można podać: w jakim okresie stykał się z nim osobiście. Gdyby zaszła potrzeba, postulator winien zadbać o przesłuchanie świadków *ad perpetuam rei memoriam*³³. Sam zaś postulator (jako niezdolny gdyż reprezentuje stronę) nie może być świadkiem w sprawie, którą prowadzi³⁴. Tenże kan. 1552 w § 2 poleca, aby strona powodowa przedstawiła punkty zagadnień, co do których żąda się przesłuchania świadków. Chociaż obecne *Normy* z 7 II 1983 r. dotyczące prowadzenia dochodzenia diecezjalnego w sprawach kanonizacyjnych nic nie mówią na ten temat, to jednak na podstawie wspomnianego kanonu powinien on przedstawić takie punkty zagadnień, co do których żąda się przesłuchania świadków. Tezy dotyczące życia, działalności a także cnót Sługi Bożego są bardzo przydatne dla promotora sprawiedliwości, jeśli on układa pytania dla świadków³⁵. Wprawdzie kan. 1553 daje sędziemu prawo ograniczenia zbyt wielkiej liczby świadków, to jednak w postępowaniu kanonizacyjnym jest wskazana większa ich liczba.

Jeśli chodzi o tzw. cytacje świadka, to kan. 1556 powiada: „Wezwanie świadka dokonuje się dekretem sędziego, podanym do wiadomości świadka zgodnie z przepisami prawa”. Cytacja świadka w procesie kanonicznym była dokonywana według starego prawa (can. 1717) poprzez *kursora*. Obecnie w nowym KPK *cursor* nie pojawia się więcej, chociaż nie jest zabronione cytowanie *dekretem sędziego* doręczanym przez osobę zaufaną. Taki sposób cytacji przez *kursora* jest stosowany w postępowaniu kanonizacyjnym. Wtedy dekret delegata biskupiego wykonywany jest w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach i jeden dostarczany świadkowi, a drugi z adnotacją o doręczeniu i podpisem wzywanego świadka dołącza się do akt sesji poprzedzającej tę, na której jest świadek przesłuchiwany. Gdy cytacji w postępowaniu kanonizacyjnym dokonuje *cursor*, to on podpisuje egzemplarz cytacji włączany do akt procesowych. Dzisiaj w postępowaniu kanonizacyjnym wolno też cytacji dokonać przez przesyłkę poleconą za zwrotnym poświadczeniem odbioru (zob. dla porównania kan. 1509). Niektórzy kanoniści uważają, że wystarczy wezwać świadka telefonem przez postulatora lub *kursora*, a dekretem lub pocztą za poświadczeniem odbioru tylko w wypadkach ewentualnego podejrzenia, że świadek się nie zgłosi³⁶. Wydaje się jednak, że w postępowaniu kanonizacyjnym nie należy rezygnować z dokładnego zachowania przepisów KPK w tym przedmiocie, to jest wezwać go dekretem

³³ *Normy*, n. 16, a.

³⁴ *Normy*, n. 23, 3.

³⁵ H. Miśtał, *Prawo kanonizacyjne...*, 441.

³⁶ Zob. R. Rodrigo, *Manuale...*, 78.

sędziego wydanym na piśmie. W praktyce należy cytować świadka na jednym dekreście sędziego łącznie z promotorem sprawiedliwości. Cytacja jest wymagana do ważności procesu³⁷. Nie ulega wątpliwości, iż w postępowaniu kanonizacyjnym obowiązuje norma kan. 1557 określająca, że „świadek prawidłowo wezwany powinien się stawić albo zawiadomić sędziego o przyczynie swojej nieobecności”.

Do postępowania kanonizacyjnego odnoszą się w całej rozciągłości przepisy KPK dotyczące przesłuchania świadków. Także w tym postępowaniu świadków przesłuchuje się w samej siedzibie trybunału, chyba że sędzia uzna inaczej³⁸. Niektóre osoby jak: kardynałowie, patriarchowie, biskupi i ci, którzy na podstawie prawa własnego kraju cieszą się podobnym ułatwieniem, są przesłuchiwani w miejscu przez nich wybranym³⁹. Podobnie miejsce przesłuchania sędziego wyznacza dla tych, „dla których z powodu odległości, choroby czy innej przeszkody jest niemożliwe lub trudne przybyć do siedziby trybunału”⁴⁰. Dyspozycja kan. 1559 o zakazie obecności stron przy zeznaniach świadków, chyba że sędzia w sprawach dobra prywatnego uzna, że trzeba je dopuścić i o pozwoleniu na obecność adwokatów lub pełnomocników, chyba że sędzia, z powodu okoliczności rzeczy i osób uzna, że należy postępować z zachowaniem tajemnicy, są w postępowaniu kanonizacyjnym traktowane z dużą ostrożnością. Właśnie z uwagi na zachowanie tajemnicy i specyfikę tego postępowania postulator, jako pełnomocnik strony powodowej, nie powinien pod sankcją nieważności sesji uczestniczyć w przesłuchaniach świadków⁴¹.

W postępowaniu tym należy zachować normy dotyczące pojedynczego przesłuchiwania świadków, ewentualnej ich wzajemnej konfrontacji w razie odmiennych zeznań (kan. 1560). Bardzo dokładnie jest też przestrzegana zasada kan. 1561, iż tylko sędzia, jego delegat lub audytor dokonuje przesłuchań i zawsze w obecności notariusza. Przestrzega się też w postępowaniu kanonizacyjnym zasady, że pytania, jakie zadaje postulator (pełnomocnik strony powodowej) lub rzecznik sprawiedliwości, powinni przedstawić nie bezpośrednio świadkowi, lecz sędziemu lub jego zastępcy, aby on je postawił. Kan. 1561 ma zastosowanie w procesie kanonizacyjnym, gdyż promotor sprawiedliwości uczestniczący w przesłuchaniu świadków, może zadawać pytania świadkowi. Zawsze winien to czynić za pośrednictwem sędziego, a w protokóle zaznacza się, od kogo pochodzi pytanie. Podobnie ma miejsce zastosowanie kan. 1562 odnośnie do przysięgi, która dotyczy mówienia prawdy, ale może też w sprawach dobra publicznego w oparciu o kan. 1455 § 3 dotyczyć zachowania tajemnicy.

W postępowaniu kanonizacyjnym należy zachować zasady dotyczące stwierdzenia tożsamości świadka i jego stosunku do stron, źródeł wiedzy świadków (kan. 1563), obowiązku przypomnienia o mówieniu prawdy, o potrzebie złożenia przysięgi według kan. 1532. Gdy świadek odmówi jej złożenia, sędzia przesłuchuje go jako nie zaprzysiężonego (kan. 1562). Określenie, że pytania mają być krótkie, przystosowane do inteligencji odpowiadającego, nie obejmujące jednocześnie kilku spraw; nie podchwytliwe, nie podstępne, nie sugerujące odpo-

³⁷ H. Mi s z t a ł, *Prawo kanonizacyjne...*, 269–270.

³⁸ Zob. kan. 1558 § 1.

³⁹ Zob. kan. 1558 § 2.

⁴⁰ Zob. kan. 1558 § w łączności z kan. 1418 i 1469 § 2.

⁴¹ Zob. *Nota* Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 12 listopada 1999 r. Prot. n. var. 4959/99.

wiedzi, dalekie od jakiejkolwiek obrazy i należące do sprawy, o którą chodzi (kan. 1564), w sprawach kanonizacyjnych nabiera szczególnego znaczenia z uwagi na niezwykle istotny dla Kościoła przedmiot tych spraw.

Kan. 1565 postanawia, aby nie podawać wcześniej świadkom do wiadomości pytań, na które będą odpowiadali w czasie przesłuchania. Jednak sędziemu wolno przypomnieć coś świadkowi, jeśli jest przekonany, że jest to możliwe bez niebezpieczeństwa ale tylko w przypadku, jeśli to, co ma stanowić przedmiot zeznań, tak poszło w zapomnienie, że nie może być w sposób pewny przedstawione bez wcześniejszego przypomnienia. W tym duchu należy postrzegać już wspomnianą *Notę* Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 12 XI 1999 r., która w związku z zapytaniem dotyczącym interpretacji kan. 1565 § 1 odpowiedziała: „w żadnym wypadku pytania nie mogą być udostępnione świadkowi przed złożeniem zeznań”⁴². Ta wypowiedź Kongregacji jest potwierdzeniem sądowego charakteru postępowania kanonizacyjnego.

W tymże postępowaniu stosuje się także w całej rozciągłości kan. 1566 o obowiązkach ustnego składania zeznań i kan. 1567 polecający ich spisywanie przez notariusza w dosłownym brzmieniu, przynajmniej w odniesieniu do tego, co bezpośrednio dotyczy przedmiotu sprawy. Można się też w posługiwać magnetofonem ale pod warunkiem, że później odpowiedzi zostaną spisane i podpisane. Według *Norm* świadek może też przedstawić w trybunale pisemną relację zaprzysiężoną⁴³. Jak się wydaje, pozostaje to w zgodzie z kan. 1566. Natomiast kan. 1568 poleca, aby notariusz zrobił w aktach adnotacje o złożeniu, pominięciu lub odmowie przysięgi, o obecności stron i innych, o pytaniach dodanych z urzędu i w ogóle o wszystkim, co godne pamięci lub wydarzyło się przypadkowo, gdy świadkowie byli przesłuchiwanymi. Norma tego kanonu jest dokładnie przestrzegana w postępowaniu kanonizacyjnym przy przesłuchaniu jakichkolwiek świadków. Podobnie też się postępuje zgodnie z kan. 1569, który nakazuje, aby na końcu przesłuchania odczytać świadkowi to, co notariusz o jego zeznaniu na piśmie sporządził, albo dać mu wysłuchać, co przy pomocy magnetofonu z jego zeznania zostało nagrane z możliwością poprawienia lub uzupełnienia zeznań. Protokół zeznań powinni w końcu podpisać: świadek, sędzia i notariusz. Świadców, mogą zgodnie z kan. 1570 być ponownie wezwani na przesłuchanie albo na żądanie strony albo z urzędu, według uznania sędziego i zgodnie z kan. 1571 należy zwrócić wydatki związane z przybyciem na zeznania.

Odnosnie do oceny zeznań świadków przepisy kan. 1572 o ewentualnych świadectwach kwalifikacyjnych dla świadka są istotnie bardzo skrupulatnie przestrzegane w procedurze kanonizacyjnej, gdyż postulator przedstawiając listę świadków, podaje także ich kwalifikacje w zakresie uczciwości, wiedzy własnej świadka (czy jest świadkiem naocznym, czy ze słyszenia). Natomiast sędzia przy przesłuchaniu bierze pod uwagę, czy jest on stały, czy też zmienny, niepewny

⁴² Zob. Prot. n. var. 4959/99. R. Rodrigo (*Manuale...*, 318–319) uważa, że na podstawie kan. 1565 świadkom można dać wcześniej ogólny schemat pytań np. według podanego przykładu z *Vademecum Postulatorum* lub schematów innych ułożonych w Kongregacji, aby byli zorientowani, o co mogą być pytani. Trudno nie przyznać mu racji z uwagi na fakt, że pytania, które mają być zadawane świadkowi, zawsze są zamykane i pieczętowane po każdej sesji, a następnie otwierane bezpośrednio przed przesłuchaniem nowego świadka. Udostępnienie ogólnego schematu pytań ułożonego w Kongregacji nie łamie, jak się wydaje, zakazu udostępnienia pytań świadkom przed przesłuchaniem, o jakim mówi kan. 1565 i wspomniana *Nota* Kongregacji.

⁴³ *Normy*, n. 24.

lub chwiejny, czy ma współświadców zeznań i czy jest potwierdzony lub nie przez inne środki dowodowe. Wprawdzie ostateczny osąd odnośnie do wartości dowodowej zeznań świadków należy do Stolicy Apostolskiej, ale już na szczeblu diecezjalnym sędzia (delegat biskupi) winien dokonywać wstępnej oceny, a raczej dopomagać do właściwej oceny dokonywanej później w Kongregacji.

Dlatego na podstawie kan. 1572–1573 sędzia winien w formie spostrzeżeń zapisanych pod protokołem zeznań dodać niektóre uwagi dotyczące osoby świadka (np. że był bardzo wzruszony), podać przyczynę tego wzruszenia (np. bliska zażyłość ze Sługą Bożym), uwagi o wykształceniu świadka, jego społecznym pochodzeniu, praktykach religijnych. Gdyby świadek wyraźnie występował przeciw Słudze Bożemu, należałoby pytać o ewentualną motywację takiego zeznania. W postępowaniu kanonizacyjnym, podobnie jak to było w dawnym KPK, występuje instytucja współświadców, to jest takich osób, na które powołują się składający zeznania. Dyspozycja kan. 1573, że zeznanie jednego świadka nie może być pełnym dowodem, w postępowaniu kanonizacyjnym nabiera szczególnej wagi. Wydaje się właśnie, że w tym postępowaniu zeznanie jednego świadka nawet kwalifikowanego, który zeznaje o sprawach dokonanych z urzędu, albo o koliczności rzeczy lub osób sugerują inaczej, nie wystarczyłoby do pełnego dowodu w sprawie kanonizacyjnej.

XI. UDZIAŁ BIEGLYCH (KSIĘGA III, KAN. 822– 832, KSIĘGA VII, CZ. II, SEKCJA I, TYT. IV, RÓZDZ. IV KPK)

Kodeks w kan. 1574 poleca: „Z pomocy biegłych należy skorzystać, ilekroć na podstawie nakazu prawa lub sędziego jest konieczne ich przesłuchanie i opinia, oparte na doświadczeniu lub wiedzy, dla potwierdzenia jakiegoś faktu lub poznania prawdziwej natury jakiejś rzeczy”. Postępowanie kanonizacyjne według ustawodawstwa Jana Pawła II uwzględnia w szerszym zakresie, aniżeli było to dotychczas, zdobycze nauki. Dlatego w tym postępowaniu są angażowani w szerokim zakresie biegli teologowie, historycy, lekarze i inni specjaliści⁴⁴.

Normy z 7 II 1983 r. mówią jedynie o biegłych w naukach „historycznych i archiwistycznych” (n. 14, b, c) i o biegłych lekarzach (n. 34, b). W postępowaniu kanonizacyjnym występują jednak także innego rodzaju biegli nie wyliczeni bezpośrednio w *Normach* jak: psychologowie, psychiatrzy, grafologowie, biegli w tych dziedzinach, w których dokonało się jakieś zjawisko cudowne, np. w medycynie, pożarnictwie, rolnictwie itp. (w zależności od tego, czego dotyczy postępowanie dotyczące potwierdzenia cudu). W postępowaniu kanonizacyjnym stosuje się też odpowiednio przepis kan. 1579 § 1 odnośnie do oceny opinii biegłych, § 2 o uzasadnieniu odrzucenia tej opinii, kan. 1581 § 1 i 2 o prywatnych biegłych, którzy muszą być zatwierdzeni przez sędziego i którym za zezwoleniem sędziego można udostępnić akta.

Delegat biskupi po wysłuchaniu promotora sprawiedliwości może powołać biegłych *ex officio* lub na prośbę postulatora (kan. 1574–1575); podobnie postulator, za zgodą delegata biskupa, może mianować innych biegłych (kan. 1581) i następnie prosić sędziego o włączenie ich opinii do akt procesowych (kan. 1575).

⁴⁴ Zob. szersze studium H. Misztal, *Biegli w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1985.

Poza wymienionymi w postępowaniu kanonizacyjnym powołuje się także biegłych teologów. Biegłych teologów powołuje się zarówno w fazie diecezjalnego dochodzenia, jak i w postępowaniu na terenie kongregacji. O ile w dochodzeniu diecezjalnym biegli teologowie są powoływani głównie do przeprowadzenia cenzury pism kandydata na ołtarze, o tyle na terenie Kongregacji teologowie występują jako eksperci powołani do merytorycznych ocen w zakresie stwierdzenia heroiczności cnót lub męczeństwa Sługi Bożego.

Wydane 7 II 1983 r. *Normy* precyzują bliżej postanowienia konstytucji *Divinus perfectionis Magister*: jeżeli biskup postanowi rozpocząć sprawę, zwróci się o opinię dwóch cenzorów teologów odnośnie do pism ogłoszonych drukiem przez Sługę Bożego, ci zaś orzekną, czy w tych pismach cokolwiek sprzeciwia się wierze lub dobremu obyczajom⁴⁵. Po upewnieniu się, że w pismach drukowanych Sługi Bożego nie ma błędów przeciw wierze, moralności, biskup poleca zebrać także pisma nie wydane drukiem oraz wszystkie dokumenty dotyczące sprawy⁴⁶. Pisma drukowane wraz z opiniami cenzorów są następnie przesyłane po zakończeniu dochodzenia diecezjalnego do Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych⁴⁷.

Nowy kodeks nie zajmując się wprost mianowaniem cenzorów pism w postępowaniu kanonizacyjnym, zawiera przepisy dotyczące powoływania biegłych cenzorów książek i pism w kan. 822–832 traktujących o środkach społecznego przekazu. W przepisach tych KPK traktuje o tzw. cenzurze prewencyjnej, czyli uprzedniej, podając normy dotyczące powoływania cenzorów, władzy kompetentnej do ich mianowania i wymaganych kwalifikacji⁴⁸. Przepisy te ze swojej natury (zob. kan 1403) należy stosować także w postępowaniu kanonizacyjnym. Postępowanie kanonizacyjne także mówi wprost o biskupie, który powołuje cenzorów do oceny pism drukowanych Sługi Bożego⁴⁹. Tym biskupem jest biskup diecezjalny kompetentny do rozpoczęcia sprawy kanonizacyjnej. Według *Norm* z 7 II 1983 r. kompetentnym w sprawach kanonizacyjnych jest biskup, na którego terytorium Sługa Boży zmarł lub inny biskup, który z jakichś okoliczności jest zaaprobowany przez Kongregację⁵⁰. Zatem do powołania cenzorów biegłych w teologii jest kompetentny biskup diecezjalny i ordynariusz zrównany z nim w prawach, a w obrządkach wschodnich analogiczni hierarchowie⁵¹. Ustawodawstwo Jana Pawła II ogranicza ten przedmiot do pism drukowanych Sługi Bożego (*scripta publice edita*)⁵². Natomiast zebranie i ocena pism nie wydanych drukiem należy już do innej grupy biegłych historyków i archiwistów⁵³.

Obowiązujący kodeks w kan. 1577 § 1 określa też przedmiot ekspertyzy, a w § 2 poleca biegłemu przesłać akta sprawy, inne dokumenty i pomoce dla właściwego wypełnienia zadania. Stosując ten przepis do postępowania kanonizacyjnego, biskup winien spowodować dostarczenie cenzorom wszystkich pism drukowanych kandydata na ołtarze w oryginale lub poświadczonej kserokopii. Ko-

⁴⁵ *Normy*, n. 13.

⁴⁶ *Normy*, n. 14 a.

⁴⁷ *Normy*, n. 31 a.

⁴⁸ Szerze studium na ten temat zob. H. Misztal, *Cenzura uprzednia pism i druków w Kościele Zachodnim*, Lublin 2000.

⁴⁹ *Konstytucja*, I, 2,2.

⁵⁰ *Normy*, n. 5 a.

⁵¹ *Konstytucja*, I, 1.

⁵² *Konstytucja*, I, 2,2; *Normy*, n. 13.

⁵³ *Normy*, n. 14.

deks podał wiele wytycznych stosowanych przy przeprowadzaniu cenzury prewencyjnej książek. Należy je stosować także w odniesieniu do postępowania kanonizacyjnego. Kan. 830 § 2 poleca przy wydawaniu opinii odrzucić wszelki wzgląd na osobę, a mieć jedynie na uwadze naukę Kościoła o wierze i obyczajach przedstawioną przez Nauczycielski Urząd Kościoła. Jeśli chodzi o reguły doktrynalne, tekstowe i dyscyplinarne wypracowane przez jurysprudencję w odniesieniu do cenzury uprzedniej ksiąg, to istotnie można je stosować, chociaż KPK 1983 nie podaje szczegółowych wskazań co do sposobu dokonywania cenzury. Po przeczytaniu dzieł drukowanych cenzorzy winni sformułować osobiste opinie na piśmie. Kan. 830 § 3 poleca, aby cenzor na piśmie wydał swoją opinię. Mimo że przepis ten odnosi się do cenzury uprzedniej książek, to jednak dotyczy każdego biegłego, a więc także w postępowaniu kanonizacyjnym. Kan. 1578 § 1 postanawia bowiem, iż każdy biegły sporządza własną relację, niezależną od innych, chyba że sędzia poleci sporządzić jedną opinię podpisaną przez wszystkich. Ta druga część § 1 kan. 1578 może się odnosić do biegłych historyków w postępowaniu kanonizacyjnym. Oni bowiem wydają opinie *in solidum* – łącznie⁵⁴. O ile opinia cenzorów potrzebna do *imprimatur* może być bardzo ogólna, o tyle opinia cenzorów pism drukowanych Sługi Bożego zazwyczaj zawiera wiele szczegółów dotyczących życia, stanu, sposobu przeprowadzania ekspertyzy. Zatem stosuje się tu kan. 1578 § 2, który poleca, że biegli winni jasno wskazać, na podstawie jakich dokumentów lub innych sposobów upewnili się co do tożsamości osób, rzeczy lub miejsc, jaką metodą i w jaki sposób postępowali przy wykonaniu zleconego zadania. Odnosząc przepis do postępowania kanonizacyjnego cenzorzy winni wykazać jakie dzieła przebadali i podkreślić w jaki sposób przeprowadzili cenzurę.

Kan. 1578 § 3 postanawia, że każdy biegły może być wezwany przez sędziego, aby udzielił wyjaśnień, które wydają się konieczne. Zakłada to, że opinie cenzorów winny być najpierw przesłane biskupowi. Biskup sam lub przez delegata zapoznaje się z ich treścią, aby mieć podstawy do podjęcia dalszych decyzji. W wypadku poważnych błędów w pismach Sługi Bożego może powołać nowych biegłych lub podjąć decyzję o zawieszeniu sprawy. Wtedy wydaje dekret z podaniem motywów i przekazuje go postulatorowi. Natomiast jeśli w opiniach cenzorów znajdują się jakieś niejasności, należy zastosować przepis kan. 1578 § 3 i wezwać biegłego do dalszych wyjaśnień. Gdy opinie obu cenzorów wydane niezależnie od siebie są pozytywne, biskup może, ale nie musi, wydać dekret w przedmiocie braku błędów przeciw wierze i moralności. Opinie cenzorów stanowią bowiem jedynie podstawę do ewentualnego podjęcia decyzji przez biskupa, czy należy rozpocząć sprawę. W sprawach bardzo trudnych i kontrowersyjnych, np. Ojca Pio znanego z wielu fenomenów pozanaturalnych, powoływano aż dwa razy cenzorów teologów i opracowano dwa razy kilka studiów przez różnych profesorów na temat zawartości pism błogosławionego.

W aspekcie interesującego nas zagadnienia aplikacji przepisów kodeksowych do postępowania kanonizacyjnego w odniesieniu do biegłych należy stwierdzić: 1. Przepisy KPK stosuje się w całej rozciągłości w odniesieniu do powołania, kwalifikacji i sposobu dokonywania ekspertyzy przez wszystkich biegłych powoływanych w tym postępowaniu; 2. Stosuje się je analogicznie w odniesieniu do biegłych cenzorów teologów w dochodzeniu diecezjalnym, gdyż cel cenzury

⁵⁴ *Normy*, n. 14 c.

uprzedniej ksiązek i cenzury pism drukowanych Sługi Bożego jest identyczny; 3. W odniesieniu zaś do biegłych teologów w Kongregacji nie można w ścisłym sensie stosować przepisów KPK, gdyż ich ocena nie dotyczy zgodności z wiarą i obyczajami pism Sługi Bożego, ale stanowi merytoryczny osąd w odniesieniu do przedmiotu sprawy (heroiczność cnót, męczeństwo, cud).

XII. WIZJA LOKALNA I OGŁĘDZINY SĄDOWE

Ten środek dowodowy w postępowaniu kanonizacyjnym stosuje się w bardzo ograniczonym zakresie. Kan. 1582 postanawia: „Jeśli sędzia uzna, że dla wyjaśnienia sprawy jest pożyteczne udać się do jakiegoś miejsca lub obejrzeć jakąś rzecz, ustala to dekretem, w którym, po wysłuchaniu stron, ogólnie opisuje to, co ma mu być dane do dyspozycji w czasie wizji”, a kan. 1583 zaleca, by z dokonanych oględzin sporządzić odpowiedni dokument.

Wizja lokalna ma miejsce przy wypełnieniu obowiązku stwierdzenia w postępowaniu kanonizacyjnym, że kandydat na ołtarze nie odbiera kultu publicznego. Obowiązujący kodeks zabrania oddawania kultu publicznego tym wszystkim, którzy nie zostali wpisani przez władzę kościelną do katalogu Świętych⁵⁵. Dzisiaj wystarczy deklaracja biskupa lub jego delegata w tej materii⁵⁶. Podczas trwania sesji, na której przedłożono dokumenty i pisma Sługi Bożego, lub na osobnej sesji postulator zwraca się do delegata biskupiego o spowodowanie wizytacji grobu i innych miejsc, gdzie przebywał kandydat na ołtarze⁵⁷. Biskup lub jego delegat wraz z promotorem sprawiedliwości i notariuszem udają się na miejsce jego grobu, do kościoła, zakrystii, do mieszkania, gdzie on żył lub zmarł, w celu sprawdzenia, czy nie ma tam czegokolwiek, co świadczyłoby o oddawaniu zmarłemu w opinii świętości, publicznego kultu kościelnego. Po wypełnieniu tych czynności delegat biskupa wydaje orzeczenie, które wręcza notariuszowi. Orzeczenie delegata biskupiego dotyczy zachowania dekretów Urbana VIII o zakazie kultu publicznego zmarłym jeszcze nie beatyfikowanym czy nie kanonizowanym⁵⁸. Z tej wizji lokalnej notariusz sporządza protokół, który włącza się do akt sprawy⁵⁹.

Natomiast oględziny sądowe mają miejsce przy ekshumacji i rozpoznaniu zwłok Sługi Bożego. *Normy* Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych z 1983 r. nie nie mówią o ekshumacji i przeniesieniu zwłok, ale stosuje się ją zazwyczaj podczas trwania postępowania kanonizacyjnego celem zabezpieczenia przyszłych relikwii⁶⁰. Kongregację można prosić albo o pozwolenie na samą ekshumację, czyli rozpoznanie szczątków, albo o pozwolenie na rozpoznanie i przeniesienie, albo na samo przeniesienie. Prośba powinna być umotywowana czy to bliską już beatyfikacją, czy koniecznością umieszczenia zwłok w miejscu bardziej odpo-

⁵⁵ Por. kan. 1187.

⁵⁶ *Normy*, n. 28, a.

⁵⁷ H. Miśtal, *Prawo kanonizacyjne...*, 276–277.

⁵⁸ Według *Normy* nr 28 z 1983 r. wydawałoby się, iż sposób stwierdzenia braku kultu ma mieć charakter pozasądowej relacji delegata biskupiego. Jak podaje *Postulatorum Vademecum* stwierdzenie braku kultu ma charakter procesowy, powinno być zakończone formalnym orzeczeniem delegata biskupiego.

⁵⁹ Tamże, 30.

⁶⁰ Tamże, 71.

wiednim. Kongregacja dając swoje pozwolenie, przesyła specjalną instrukcję do przeprowadzenia rozpoznania czy przeniesienia zwłok Sługi Bożego⁶¹.

XIII. ZAMKNIĘCIE POSTĘPOWANIA DOWODOWEGO

W postępowaniu kanonizacyjnym trybunał nie posługuje się domniemaniami jako środkiem dowodowym przewidzianym w kan. 1584–1586. Natomiast w sposób analogiczny stosuje się kan. 1598–1600 dotyczące publikacji akt i zamknięcia postępowania dowodowego. Analogicznie, gdyż ostatnia sesja ma specjalny ryt i specjalne zabezpieczenia dotyczące ważności postępowania, które także świadczą o jego procesowym charakterze⁶². W procesie kanonizacyjnym fakt dokonania sesji poświęconej publikacji akt nie oznacza jednocześnie zamknięcia postępowania dowodowego. Z tego wynika, że strona powodowa może w dalszym ciągu zgłaszać nowe środki dowodowe. W ten sposób unika się konieczności prowadzenia oficjalnego postępowania ze zlecenia Kongregacji zwanego „postępowaniem uzupełniającym” (*I supplementi d'istuttoria*).

XIV. PODSUMOWANIE

Próbując odpowiedzieć na pytanie o naturę spraw kanonizacyjnych, czy są to sprawy sądowe czy administracyjne, po analizie przepisów KPK 1983 należy stwierdzić, iż są to sprawy szczególne odbiegające zarówno swym przedmiotem jak i sposobem dowodzenia od procesu kanonicznego, o którym mowa w księdze VII Kodeksu.

Jeśli chodzi o pytanie o procedurę, czy jest to proces czy innego rodzaju kanoniczne postępowanie, a jeżeli tak, to jaki ma charakter, po analizie norm kodeksowych i porównaniu z przepisami dotyczącymi tegoż postępowania kanonizacyjnego, nie ulega wątpliwości, iż jest to postępowanie sądowe, stosujące cały aparat sądowy (*apparatus iudicialis*) dla lepszego udowodnienia prawdy i zdobycia potrzebnej w takich sprawach pewności moralnej⁶³.

Wreszcie, gdy chodzi o pytanie, czy zespół osób prowadzących postępowanie kanonizacyjne jest trybunałem w rozumieniu kanonicznego prawa procesowego, czy swego rodzaju komisją powołaną do danej sprawy, po analizie norm KPK 1983 i prawa kanonizacyjnego, zdecydowanie należy uznać ten zespół za trybunał powołany przez biskupa choć działający według procedury szczególnej ale ze swej natury wzorowanej na procedurze sądowej. Zatem można przyjąć, iż postępowanie kanonizacyjne stosuje w dużej mierze przepisy KPK określające kanoniczny proces zwyczajny. Nie mniej kieruje się prawem specjalnym i wielowiekową jurysprudencją (stylem) Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych i dlatego należy do postępowania szczególnego, którego procedura została uregulowana w papieskich aktach prawnych.

⁶¹ H. Misztal, *Prawo kanonizacyjne...*, 278–280.

⁶² Szerzej, tamże, 286–287.

⁶³ Taki pogląd wyraził już wcześniej P. V. Pinto, *I processi nel Codice di diritto canonico. Commento sistematico al Lib. VII*, Libreria Editrice Vaticana 1993.